

Liikettä eurooppalaisten kaupunkien viheralueilla

■ HANNA VEHMAS

Peter Clark, Marjaana Niemi & Jari Niemelä (toim.): *Sport, Recreation and Green Space in the European City*. SKS 2009.

Eurooppalaisen kaupunkisuunnittelun ydinkysymyksiä oli heti modernin teollistumisvaiheen jälkeen 1800- ja 1900-luvun vaihteessa, miten lievennetään saastuttavien tehtaiden ja liikenteen kielteisiä vaikutuksia ahtaasti asuvien kaupunkilaisten enemmistön hyvinvointiin. Yhdeksi suunnittelun keskeiseksi ratkaisumalliksi otettiin riittävän laajojen viheralueiden muodostaminen kaupunkien ydinkeskustoihin ja niiden laiduille. Ajatuksena oli, että toisaalta viheralueet toimivat kaupunkien ilmaa puhdistavina keuhkoina, toisaalta ne tarjoaisivat väestölle mahdollisuuden liikuntaan ja rentoutumiseen. Tähän tematiikkaan paneutuu *Sport, Recreation and Green Space in the European City* -artikkelikokoelma, joka jäljittää poikkitieteellisellä otteella viheralueiden hyödyntämisen ja kaupunkisuunnittelun välisiä poliittisekologisia ja -historiallisia yhteyksiä Suomessa, Hollannissa, Saksassa, Italiassa ja Isossa-Britanniassa 1800-luvulta nykypäiviin.

Teoksen taustalla on oletus siitä, että länsimaisten kaupunkilaisten elinympäristöissä ja vapaa-aikasuhteessa on erityisesti viime vuosikymmenten aikana tapahtunut sellaisia muutoksia, jotka vaativat huomion kiinnittämistä viheralueiden suunnitteluun, kaavoitukseen ja rakentamiseen. Erityisen huomion artikkelikokoelmassa saa golf

yksittäisenä liikunta- ja urheilumuotona. Tämä on perusteltua ottaen huomioon golfin globaalit taloudelliset ja ympäristövaikutukset. Teoksen yhtenä näkökulmana on myös tarkastella sukupuolen ja sosiaalisen aseman merkitystä liikunta- ja urheilupaikkojen muokkajina sekä kaupunkien ja valtioiden roolia liikuntapaikkojen tuottajina.

Liikunnan ja urheilun käsitteelliset erot eri kieliryhmissä ja kulttuureissa ovat perinteisesti asettaneet haasteita vapaa-ajan ilmiöiden kansainvälisille vertailuille. Teoksessa sitoudutaan määrittelemään *sport* 1) järjestäytyneeksi ja pääosin joukkuelajien amatööriurheiluksi, 2) kansainväliseksi kilpaurheiluksi, 3) kaupalliseksi urheiluksi ja 4) vapaa-ajan yksilölliseksi liikunnaksi, mitä voidaan myös liikuntasosiologian näkökulmasta pitää riittävän kattavana määritelmänä.

Vaikka vertailumaiden välillä on eroja, järjestäytyneen modernin urheilun synty ajoittui niissä teoksen mukaan 1800-luvun lopulta noin 1920-luvulle. Ajanjaksoa luonnehti amatööriurheiluun ja vapaaehtoisuuteen perustuvien seurojen muotoutuminen. Ensimmäisen maailmansodan jälkeisestä ajasta aina noin 1960-luvulle liikuntapaikkojen (mm. stadionit, jalkapallokentät ja uimahallit) määrä moninkertaistui yleisen elintason nousun, työajan lyhentymisen, teollistumisen ja kaupungistumisen seurauksena. Seuraava vapaa-ajan ja urheilun kehitysvaihe ajoittuu 1970- ja 1980-luvulta nykypäivään, jolloin kansalaisten harrastaminen on voimakkaasti lisääntynyt, yksilöllistynyt, eriytynyt ja kaupallistunut.

Kokoelman artikkelit osoittavat, että viheralueiden kaavoitus ja käyttö liikunta- ja urheilupaikko-

na on yhteydessä urheilun ja vapaa-ajan yhteiskunnalliseen merkitykseen eri maissa. Terveydelliset perusteet ovat hyvin laajalti olleet liikunnan edistämisen motiivina eri puolilla maailmaa. Brittiläinen urheilu on perustunut vapaa-ajan amatööriurheilulle, niin sanotusti sivistyneelle kisailulle ilman ”verta, hikeä ja kyneleitä”. Saksassa puolestaan julkisia alueita ei ole perinteisesti käytetty pelikenttinä.

Christiane Eisenberg valottaa artikkelissaan kuinka viime vuosisadan alun Saksassa urheilu oli keskiluokkaista ja vahvasti kiinnittynyt ruumiinkulttuurin ja *Übermensch*-urheilijamielikuvan luomiseen ja ylläpitämiseen. Saksassa urheilu ei ole koskaan ollut puhtaasti vapaa-ajan sosiaalista toimintaa, mikä on vaikuttanut kaavoitettujen viheralueiden määrään. Kilpaurheilua varten rakennettuja paikkoja oli vähän, jolloin urheilijat hyödynsivät armeijan tarjontamia tiloja.

Toisaalta 1970-luvulta alkaen voimistuneen ympäristöliikkeen vaatimukset ovat Saksassa lisänneet viheralueiden kaavoitusta ympäristönsuojelun näkökulmasta. Viheralueita koskevat tutkimushankkeet ja biotooppikartoitukset ovat yleistyneet. Jürgen H. Breusten artikkeli on mielenkiintoinen kuvaus Berliinistä, joka on muuttunut urbaanin teollisuuden ja liikenteen ehdoilla kasvaneesta suurkaupungista yhdistyneen Saksan vihreäksi pääkaupungiksi.

Fulvia Grandizion artikkelin mukaan italialaisen urheilun funktiot liittyivät saksalaisen tavoin sotilaiden kouluttamiseen ja alempien sosiaaliluokkien terveyden kohottamiseen. Vielä 1800-luvun puolivälissä kilpailullisuus ja ul-

koilmaurheilu nähtiin vieraina ja varoittavina esimerkkeinä protestanttisen Englannin yksilöllistymisestä. Grandizion artikkeli havainnollistaa Mussolinin valtakauden vaikutuksia vapaa-ajan vietos- ja autotehdas FIATin roolia Torinon kaupunkisuunnittelussa ja urheilutapahtumien markkinalistumisessa.

Myös suomalainen liikuntakulttuuri on saanut vaikutteita sekä brittiläisestä että saksalaisesta mallista. Katri Lento kirjoittaa Helsingin urheilualueita käsittelevässä artikkelissaan, että liikunnan ja ulkoilun terveysvaikutukset olivat lähtökohtana ulkoilualueiden julkiselle rakentamiselle jo 1800-luvun lopulta alkaen. Liikunnan ja ulkoilun ihmismieltä ja kehoa karaisevaa vaikutusta voidaan pitää yhtenä suomalaisen urheiluliikkeen kulmakivistä.

Toisaalta suomalainen liikuntakulttuuri on perustunut vapaaehtoistyöhön, amatööriyteen ja *sport for all* -ajatteluun. Uimahallien, yleisurheilu- ja palloilukenttien, kevyen liikenteen väylien, luisteluratojen, latuverkostojen ja lenkipolkujen rakentamista ja ylläpitoa on tuettu julkisin varoin. Liikuntapolitiikka on nähty tärkeänä osana hyvinvointivaltiota. Vuoden 1980 liikuntalaki velvoitti kunnat tuottamaan asukkaalleen liikuntapaikkoja. Joukkoliikunnan ohella myös huippu-urheilu on pääosin rahoitettu Suomessa julkisin varoin.

Teoksessa tarkastellaan viheralueiden ja liikuntapaikkojen kehitystä myös kaupunkisuunnittelun muutoksen näkökulmasta. Esimerkiksi Italiassa ja Hollannissa keskiaikaiset kaupungit olivat muurien ympäröimiä, mikä eristi asukkaat luonnosta. Toisen maailmansodan

jälkeen sekä Saksassa että Italiassa kaupunkisuunnittelu palveli teollisuuden ja liikenteen tarpeita. Tiheään asutuilla ja täyteen rakennetuilla alueilla kävi niin, että ihmiset vieraantuivat luonnosta.

Teoksen läpileikkaavana teemanäkökulmana on havainnollistaa viheralueiden kaavoittamisen ja ympäristönsuojelun fundamentaalista ristiriitaa. Viheralueet tarjoavat yhtäältä mahdollisuuden erimuotoiseen liikkumiseen, rentoutumiseen ja ympäristökasvatukseen. Toisaalta liikkuminen ja liikuntapaikat tuhoavat, kuormittavat ja saastuttavat luontoa sekä pilkkovat viheralueita. Kirjan sivuilla arvioidaan myös teollisuusmaiden ympäristöongelmien seurauksena syntyneen ympäristöliikkeen vaikutuksia kaupunkisuunnitteluun ja viheralueiden kaavoitukseen.

Jarmo Saarikivi pohtii artikkelissaan kaupungistumisen, sivistyksen, luontoympäristön ja viheralueiden suhdetokokonaisuutta. Viheralueiden biodiversiteetti on usein korkeampi kuin kaupungeissa keskimäärin muutoin, mutta niissäkin lajisto yksipuolistuu ja suosii ekosysteemejä, jotka ovat vakaita ja kestäviä häiriöitä. Kaupungistumisesta ja luonnosta vieraantumisen huolimatta ihmiskunnan riippuvuus luonnosta jatkuu ja voimistuu. Useissa Euroopan kaupungeissa on nähtävissä paluumuuttoa maalle muun muassa siksi, että kaupungeista puuttuu viheralueita ja lasten turvallisia leikkipaikkoja.

Jarmo Saarikivi tarkastelee golfia yksittäisenä liikunnan ja urheilun ympäristösuhdetta ilmentävänä lajina. Golf on paradoksaalinen vapaa-ajan viettotapa monesta eri syystä. Kuten Saarikivi artikkelissaan esittää, maapallolla on ar-

violta yli 30 000 golfkenttää ja 55 miljoonaa pelaajaa. Erityisesti viime parinkymmenen vuoden aikana golfin harrastajamäärät ovat lisääntyneet huikaisesti. Golfin harrastamisella on perinteisesti ollut elitistinen leimansa, mutta harrastajamäärien nopean kasvun myötä golf on keskiluokkaistunut.

Golf ei ole teoksen mukaan kuitenkaan keskiluokkaistunut kaikkialla Euroopassa. Esimerkiksi Italiassa golf on yhä elitistinen harrastus. Myös Saksassa golfilla on yhä elitistinen leima. Christian Eisenbergin ja Reet Tammen artikkelin mukaan kansainvälisestä buumista huolimatta golfia pidetään Saksassa tylsänä, kalliina ja turhana vanhuslajina. DDR:n aikaan nykyiset golfkentät olivat armeijan ja teollisuuden käytössä eikä laji saavuttanut odotettua suosiota Saksojen yhdistymisen jälkeen. Golf on Saksassa rahoitettu pääosin yksityisillä investoinneilla, ja sen harrastaminen on keskittynyt suurkaupunkien tuntumaan.

Suvi Taljan mukaan golfin suosion kasvu ajoittuu Suomessa 1980-luvulta eteenpäin, jolloin kenttien omistus alkoi muuttua osakepohjaiseksi. Suomessa golfkentät ovat kuitenkin tyypillisesti pelaajien ja vapaaehtoistoiminnan yhdistelmiä, ei niinkään yksityisten yritysten omistamia. Vaikka golf on Suomessa yhä miehinen laji, on naisten ja perheiden osuus pelaajista ollut kasvussa. Isossa-Britanniassa sijaitsevaa Salfordin kaupunkia tutkineen Philip Jamesin ja Emma L. Gardnerin mukaan golfin kaltaiset liikunta- ja virkistysalueet toimivat kaupunkien keuhkoina. Vain osa golfkentistä on tehokkaassa käytössä, jolloin valtaosa alueesta toimii luonnon elinympäristö-

nä. Jarmo Saarikivi antaa artikkelissaan esimerkkejä siitä, minkälaisia vaikutuksia golfkentillä voi olla eläinkunnalle ja kasvillisuudelle.

Sport, Recreation and Green Space in the European City -teoksen pääteema pureutuu länsimaalaisten ihmisten yksilöllisten valintojen ja ympäristön asettamien rajojen väliseen ristiriitaan. Kirjan artikkelit jakavat lukijalle ajankohtaista ja tarpeellista tietoa kaupunkien ja -maiden viheralueiden kehitykseen vaikuttaneista historiallisista ja poliittisista tekijöistä.

Kiistattomista ansioistaan huolimatta teos jää kokonaisuutena lukijalle osin vaikeasti avautuvaksi. Artikkeleissa esiteltyn tapaustutkimusten keskinäinen vertailu on vaikeaa. Tämä on usein artikkelikokoelmien ongelma. Kun yksittäiset artikkelit ovat syntyneet kirjoittajien omista tutkimuslähtökohdista käsin, ei vertailuasetelma lupauksista huolimatta kovin hyvin toteudu.

Pienoisena puutteena voidaan pitää myös sitä, että teos jättää lukijan oman harkinnan varaan sen pohtimisen, miksi kokoelmaan on valittu artikkeleita nimenomaan suomalaisilta, hollantilaisilta, saksalaisilta, italialaisilta ja brittiläisiltä tutkijoilta. Onko kyseisten maiden liikunta- ja urheilupaikkojen kehityksessä jotain erityistä vertailuja ajatellen vai edustavatko valitut maat kenties eurooppalaisia liikunta- ja suunnittelukulttuurin ideaalityyppejä?

Esittämästäni kritiikistä huolimatta havainnot eri maista tarjoavat mielenkiintoista ja ajankohtaista luettavaa liikunnan, urheilun ja viheralueiden välisestä suhdeverkostosta. Teos vahvistaa käsityksiä siitä, että ymmärtääksemme lii-

kunnan, urheilun ja vapaa-ajan rakenteita, organisoitumista ja funktioita eri maissa on tunnettava ne historialliset, poliittiset ja sosiokulttuuriset olosuhteet, joissa kaupunkilaiset ovat asuneet. Kuten Jussi Jauhainen teoksen epilogissa esittää, jatkotutkimuksena olisi mielenkiintoista kiinnittää huomio viheralueiden ja liikuntapaikkojen eri toimijoiden näkemyksiin. Suosittelem artikkelikokoelmaa erityisesti liikunnan yhteiskuntatieteiden tutkijoille ja opiskelijoille sekä kaikille kaupunkisuunnittelun parissa toimiville.

Kirjoittaja on filosofian tohtori ja lehtori kansainvälisessä liikunnan yhteiskuntatieteiden maisteriohjelmassa Jyväskylän yliopistossa.

Maailman rahapeleistä ja rahapelien maailmoista

■ HANNU LINKOLA

Sytze F. Kingma (toim.): *Global gambling. Cultural perspectives on gambling organizations*. Routledge, New York 2010.

Hollantilaisen sosiologi Sytze Kingman toimittama teos tarjoaa kiinnostavia näkökulmia rahapelaimin luonteeseen ja yhteiskunnalliseen taustaan. Yhdeksässä tapaustutkimuksessa tarkastellaan rahapelaimin organisatorisia, lainsäädännöllisiä, teknologisia ja psykologisia rakenteita eri puolilla maailmaa. Organisaatiotasoa luotaavissa kirjoituksissa korostuu enimmäkseen rahapeliyritysten ja valtioiden rooli, mutta välillä koukkauksia tehdään myös mikrotasolle, kuten blackjack-pöydän ää-